

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ

*Базиляк Ірина Олегівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Шаповал Леся Іванівна,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЩОДО ОГОЛОШЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ ПОМЕРЛОЮ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Тривала відсутність особи за місцем проживання та будь-якої інформації про її місцезнаходження може зачіпати інтереси суб'єктів цивільного права, з якою вона перебувала у правових зв'язках. Це стосується, наприклад, майнових, аліментних, пенсійних питань тощо. Для таких випадків у законодавстві є процедура визнання особи безвісно відсутньою, вона визнається такою виключно після набрання чинності судового рішення.

Але в цьому статусі особа всеодно є учасником окремих правовідносин, які можуть бути припинені лише у випадку її смерті [1, с. 57]. Саме для цього існує механізм оголошення особи померлою. Це одне із загальних положень про особу, яке передбачене статтею 46 Цивільного кодексу України. Згідно з даною статтею, фізична особа може бути оголошена померлою, якщо:

– у місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування протягом трьох років;

– вона пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підставу припускати її загибель від певного нещасного випадку, – протягом шести місяців, а за можливості вважати фізичну особу загиблою від певного нещасного випадку або інших обставин внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру – протягом одного місяця після завершення роботи спеціальної комісії, утвореної внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру;

– фізична особа, яка пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями, збройним конфліктом, то вона може бути оголошена судом померлою після спливу двох років від дня закінчення воєнних дій. З урахуванням конкретних обставин справи суд може оголосити фізичну особу померлою і до спливу цього строку, але не раніше спливу шести місяців [2].

Фізична особа може бути оголошена померлою після набуття законної сили рішення суду. У випадку зникнення особи при обставинах, що могли загрожувати їй смертю, або є підстави припускати загибель від нещасного випадку, через воєнні дії, особа може бути оголошена померлою від дня її ймовірної смерті.

В умовах воєнного стану в Україні питання оголошення фізичної особи померлою набуває особливої важливості через складність обставин, що виникають внаслідок бойових дій, масових переміщень населення та тимчасової окупації територій. Законодавство України визначає чіткі процедури для офіційного визнання особи померлою, проте в умовах війни ці процеси ускладнюються через відсутність доступу до документів, неповноту інформації про стан громадян, а також ризик фальсифікації даних або недостатню кількість доказів.

Це питання є надзвичайно актуальним для забезпечення прав громадян, визначення спадщини, виконання цивільних зобов'язань та врегулювання майнових прав. Однак існуючі правові норми потребують адаптації до нових реалій, що зумовлено потребою в оперативному вирішенні ситуацій, пов'язаних з невизначеним статусом осіб у зонах бойових дій або на окупованих територіях. Тому важливо розглянути можливість вдосконалення законодавчих та процедурних аспектів оголошення фізичної особи померлою в умовах воєнного стану, що дозволить максимально швидко та ефективно вирішувати питання в таких екстремальних обставинах.

Після початку повномасштабного вторгнення кількість безвісно зниклих осіб поступово зростає, як серед військових, так і серед цивільного населення. Через це, на даний час оголошення особи померлою є важливим правовим механізмом, який дозволяє офіційно оформити цей статус, юридично захистити права сімей військовослужбовців та почати відкриття спадщини, якщо це стосується звичайних громадян. Як було розглянуто вище, оголошення таких осіб померлими здійснюється на спрощених підставах, зазначених у частині 2 статті 46 ЦК України. Власне підставою для оголошення особи померлою в судовому порядку є не конкретні свідчення про смерть, а обставини, що дають можливість припускати настання цього факту.

Тому для звернення в суд рідні загиблого повинні підготувати відповідну заяву та докази того, що пошуки не дали своїх результатів, відомості про останнє місцезрештування, а також можливі повідомлення про бойові дії, фізичні втрати в цій місцевості [3].

Оголошення особи померлою передбачає певні правові наслідки, до яких належать:

- виникнення права на спадщину. Процес спадкування майна розпочинається після оголошення особи померлою на підставі рішення суду;
- всі цивільні права та обов'язки, які мала особа за життя припиняються;
- у разі оголошення особи померлою шлюб з нею автоматично припиняється;
- якщо особа померла внаслідок надзвичайних обставин, таких як військові події, рідні померлого мають право звертатися до державних органів за компенсаціями;
- якщо особа яка була оголошена померлою повертається, то це рішення скасовується, а її права відновлюються. Ця особа має право вимагати повернення свого майна, або отримати компенсацію від осіб, які отримали спадщину, про що зазначено у ст. 48 ЦК України.

Розглянемо значення процедури оголошення військовослужбовців померлими для соціального захисту його рідних.

Процедура оголошення військовослужбовця померлим має важливе значення для соціального захисту його рідних, оскільки дозволяє їм офіційно отримати права, пов'язані з втратою годувальника, та матеріальну допомогу, яка є важливою підтримкою в складний період. Зокрема, рідні військовослужбовця отримують можливість претендувати на пенсію по втраті годувальника, соціальні виплати, компенсації та інші гарантії, встановлені законодавством для родин загиблих військових.

Крім того, ця процедура дозволяє вирішити питання спадкових прав і зобов'язань, адже лише за наявності свідоцтва про смерть або відповідного судового рішення родичі можуть вступити у спадщину та мати доступ до майна військовослужбовця. Такий правовий статус також надає змогу родичам врегулювати інші фінансові та майнові питання, як-от виплату кредитних зобов'язань або здійснення переоформлення нерухомості.

Загалом, процедура оголошення військовослужбовця померлим є необхідною для забезпечення соціальних та економічних прав його рідних, що є особливо актуальним в умовах воєнного стану, коли багато військових можуть вважатися зниклими безвісти через складну ситуацію на фронті чи окупацію територій.

Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [5] визначає коло осіб-членів сім'ї загиблого, яким може бути надана державна допомога. Дія закону поширюється на дітей померлих учасників бойових дій, утриманців, яким виплачується пенсія, батьків, які перебували на утримання військовослужбовця та одного з подружжя, який не одружився вдруге. Таким особам, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 12 травня 1994 р. № 302 [6] видаються «Посвідчення члена сім'ї загиблого». Даний документ видається органом соціального захисту за місцем реєстрації громадянина. Серед гарантованих пільг є такі як одноразова грошова допомога, пенсія для непрацездатних членів сім'ї через втрату годувальника. Також є такі права як вступ до державних та комунальних навчальних закладів поза конкурсом, знижка за користування житлом та комунальними послугами, безоплатне одержання ліків та інші.

Державна підтримка є надзвичайно важливою, адже має на меті не тільки забезпечити належний рівень життя та психологічну підтримку постраждалим, а також це своєрідний символ визнання суспільством внеску військовослужбовців, елемент моральної підтримки, який допомагає відчувати родинам загиблих, що їхня жертва була важливою для держави і суспільства.

Підводячи підсумок, хочемо зазначити, що законодавство України потребує адаптації до сучасних викликів, щоб забезпечити швидкість і ефективність у прийнятті таких рішень, а також забезпечити належний соціальний захист рідних, які втрачають годувальників. Удосконалення правових норм, зокрема в питаннях процедури визнання особи померлою за умов, коли її місце перебування невідоме, дозволить зменшити психологічне та матеріальне навантаження на родичів та підвищити рівень соціальної підтримки. Важливо

також забезпечити гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами, що сприятиме реалізації прав родин загиблих і зниклих безвісти та відповідатиме вимогам гуманності.

Список використаних джерел

1. Цивільне право та процес: підготовка до іспиту : навч. посіб. за ред. Резворович К. Р., Юніна О. С., Круглової О. О. та ін. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. Ч. 1. 295 с.

2. Цивільний кодекс України № 435-IV від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

3. Оголошення людини померлою під час воєнного стану: процедура та правові наслідки. *Юрфем.ua*. URL: <https://jurfem.com.ua/oholoshennya-luidyny-pomerloyu-pid-chas-voennoho-stanu/>

4. Пільги та виплати членам сімей загиблих військовослужбовців. *Омбудсман України*. URL: <https://ombudsman.gov.ua/uk/pilgi-ta-viplati-chlenam-simej-zagiblih-vijskovosluzhbovciv>

5. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>

6. Про порядок видачі посвідчень і нагрудних знаків ветеранів війни: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.05.1994 р. № 302. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-94-п#Text>

Банар Станіслав Едуардович,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
навчально-наукового інституту № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Юшкевич Олена Геннадіївна,
доцент кафедри теорії та історії держави та права
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Ефективне функціонування системи нормативно-правового забезпечення національної безпеки не можливе без додержання головного принципу, відповідно до якого виключалась би будь-яка узурпація всіх функцій одним із суб'єктів забезпечення національної безпеки та домінування одного суб'єкта над іншим. Нормативно-правове забезпечення національної безпеки – це процес